

УДК 364.04(045)

*Санжаровець В. М.,
к. ф. н.,
кафедра політології
та соціальних технологій
Національного авіаційного
університету*

ШЛЯХЕТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

У статті розглядаються управління в соціальній службі та виконання посадових обов'язків соціальним працівником; методи та технології управлінських рішень керівника соціальної служби; знання, уміння та моральні якості необхідні фахівцю.

***Ключові слова:** шляхетність, соціальна девіація, моральність, совість, корупційний делікт.*

В статье рассматриваются управление в социальной службе и выполнение должностных обязанностей социальным работником; методы и технологии управленческих решений руководителя социальной службы; знания, умения и качества необходимые специалисту.

***Ключевые слова:** благородство, социальная девиация, нравственность, совесть, коррупционный деликт.*

In the article the management in the social sphere with the duties of a social worker; methods and technology management solutions chiefs of service; knowledge, skills and moral qualities necessary specialists.

***Key words:** generosity, deviance, morality, conscience, corruption tort.*

Дослідження відношення шляхетності до виконання управлінських рішень у соціальній сфері та підходів щодо розуміння суспільством фаху соціального працівника є однією з найактуальніших проблем

дискурсу на початку XXI століття. Водночас досвід модернізаційних процесів у сучасному просторі засвідчує, що для ефективного розвитку новітньої Української держави бракує ефективного світоглядного ідейно-теоретичного підґрунтя. З огляду на це особливого інтересу набуває аналіз тих зразків технологій і методів управління в соціальній сфері, в межах яких відбувається критичне засвоєння інноваційного соціокультурного досвіду з опорою на власну традицію.

У 2012 р. було ухвалено “Світові пріоритети соціальної роботи і соціального розвитку: зобов’язання щодо дій” як професійну платформу зміцнення ролі соціальної роботи в сучасному світі. Цей документ визначає, що зусилля мають бути зосереджені на чотирьох ключових сферах: сприяння соціальній та економічній рівності; обстоювання гідності та цінності людей; сприяння стабільності навколишнього середовища; визнання важливості людських відносин. Підготовка світових пріоритетів супроводжувалася посиленням фахових дискусій щодо співвідношення “глобального”, “регіонального” та “локального” вимірів соціальної роботи, дихотомії “універсального – релятивного” в етиці соціальної роботи.

Глобальне визначення соціальної роботи ухвалене в липні 2014 р. Міжнародною федерацією соціальних працівників і Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи. Соціальна робота – це заснована на практиці професія й академічна дисципліна, яка сприяє соціальним змінам і розвитку, соціальній згуртованості, активізації та звільненню людей. Центральне місце в соціальній роботі посідають принципи соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності та поваги до різноманітності. Підкріплена теоріями соціальної роботи, соціальними і гуманітарними науками, а також місцевими знаннями, соціальна робота залучає людей і структури для вирішення життєвих проблем та підвищення добробуту.

Соціальні служби надають соціальні послуги, працюють згідно із законами, що дає можливість виконувати професійні ролі соціальному працівникові. Необхідність підпорядкування владі Т. Гоббс обґрунтовував тим, що в природі людини закладене “вічне і нескінченне бажання все більшої і більшої влади, бажання, яке припиняється лише зі смертю”. Внаслідок цього природною умовою функціонування розвинутого суспільства є правління освіченої меншини, тобто, що управляти може шляхетна людина, людина еліти, яка володіє знаннями концепцій і технологій. Більшість осіб, позбавлена знаннями управлінських навичок, має підкорятися еліті. Тому, згідно з даною

точкою зору, в основі соціалізації лежить модель “підпорядкування” індивіда владі, тобто керівнику чи управлінцю, та засвоєння ним цілей і цінностей, декларованих правлячим режимом.

У західній класичній традиції відносини “влада–індивід” трактувалися подвійно, залежно від визначення природи людини. Відповідно до першої точки зору, яка бере свій початок від Платона й Арістотеля, а згодом була фундаментально представлена Т. Гоббсом, людина є істота егоїстична, що прагне до влади та управління. Платон вперше звернув увагу на два соціальних явища, що лежать у основі розвитку суспільства: потреби й уміння людей. Закон повинен відповідати потребам суспільства, а організація суспільства має бути здійснена відповідно до здібностей і творчості його членів. Грецький філософ вважає: “...всі люди вагітні як тілесно, так і духовно...”, – тобто людина може народити щось нове. “Невже ти не розумієш, що лише споглядаючи прекрасне..., вона зуміє родити не привиди доброчинності, а істинну доброчинність...”. За Платоном, природа людини подвійна. Людина має тривірневу безсмертну душу: розумну, чуттєву, вольову, – та смертне тіло. На основі цього ми можемо стверджувати, що вищою цінністю держави мають стати люди, необхідно працювати над удосконаленням людської душі. Працювати з людською душею необхідно професійно та творчо, і цим можуть займатись освіченні, шляхетні соціальні працівники.

В епоху досягнень, прогресу та людської могутності все частіше працівника соціальної сфери турбує відчуття власної незначущості та нікчемності. Замість сповнюватися гордості й пишатися собою, соціальний працівник потерпає від усвідомлення свого безсилля перед численними проблемами сучасного українського суспільства. Вирощеної рутинної праці забирає найцінніше: бажання і час думати, аналізувати, пізнавати все, що виходить за орбіту існування. Відсутність орієнтирів, підміна понять, нівелювання цінностей позбавляють людину чіткої мотивації, ідеалів, прагнень і мрій. Залишаючись без управління в соціальній службі, неможливість виконати професійний обов’язок, бездіяльність призводять до девіантних проявів у поведінці. Сучасне життя носить тимчасовий характер, воно не насичене змістом; така беззмістовність не задовольняє людину, хоч як би вона проголошувала модерну свободу непередбаченості. Глобалізація, з її безмежними можливостями загострила відмінності та створила прагнення фахівця з соціальної роботи всіма силами досягати досконалості, знаходити інноваційні шляхи, оновлення надання різного роду

соціальної допомоги тим, хто її потребує. У зв'язку з цим соціальна захищеність людини, різних груп і спільнот може бути досягнута, в першу чергу, завдяки соціальній політиці та розвитку недержавних форм соціальної допомоги та підтримки. Все це призводить до активізації діяльності соціальних служб, установ, а також посилення уваги до питань професійної підготовки і перепідготовки кваліфікованих фахівців, соціальних працівників.

З проголошенням незалежності України, взяття курсу на розбудову демократичної, правової та соціальної держави зростає інтерес до проблем соціальної політики, надання якісних соціальних послуг. Продовжується розширення напрямів дослідження методів і технологій, уточнюються поняття, види, функції соціального працівника з поглибленим вивченням механізму діяльності інститутів та організацій. Особа, яка діє в соціальному середовищі, змінює, вдосконалює його й одночасно змінює власну суть, формує у собі нові якості та властивості. Для соціального працівника характерні такі види антиципації: передчуття, інтуїтивне передбачення, притаманно прогнозування. Соціалізація управління є не механічне відображення у свідомості особи зовнішніх факторів впливу, а поєднання зовнішнього впливу та внутрішньої розумової діяльності самої особи. У цьому процесі зовнішнє, пройшовши через суб'єктивність особи, опрацьовується, засвоюється, застосовується та використовується нею в практичній діяльності. Індивід взаємодіє з іншими людьми на основі тих соціальних ролей, які він засвоює в середовищі соціальної структури. Соціальна роль припускає очікувану від індивіда поведінку, відповідну рольовим приписам. У подібній інтерпретації соціалізація виявляється процесом постійної адаптації індивіда до пануючих у суспільстві цінностей і стандартів поведінки.

Соціальна робота – це відповідальна професійна діяльність, яка допомагає людям, спільнотам, визначити особисті, соціальні та ситуативні труднощі, діяльність із надання соціальної допомоги нужденним з метою відновлення, збереження або покращення їх здатності до соціального функціонування. Моральні установки професійної, соціальної роботи – це загальнолюдські цінності добра, любові, пошани честі, гідності та унікальності людини. Категоріальними показниками виступають моральність, чесність, порядність, відповідальність, справедливість, миролюбність, повага людської гідності. За час навчання в вищому навчальному закладі студенти зі спеціальності “Соціальна робота” опановують необхідні знання для професійної діяльності, бо

вони є учасниками навчально-виховного процесу. Вони безпосередньо пов'язані з моральними та правовими цінностями, соціальними нормами, з поведінкою людини, яка може бути соціально схвалюваною або несхвалюваною, агресивною і девіантною або конформною і правослухняною. Надання соціальної допомоги покликане сприяти клієнтові зробити етичний вибір і прийняти ціннісне рішення, сформувані свою волю та цілісність. Етичні принципи соціальної роботи демократичного суспільства визначаються базовими цінностями, найважливіші з них визначили У. Фрідлендер і Р. Елт.

Соціальна робота – особливий вид соціального впливу, специфічна діяльність не тільки із забезпечення соціальних прав громадян і надання соціальної допомоги нужденним, але і регулювання відношень людини з колективом, державними структурами, з вирішення соціальних конфліктів.

У нашій країні процес становлення системи соціальної роботи здійснюється у професійних рамках цієї діяльності, а професійний портрет соціального працівника змінюється кардинально. Перспективою діяльності соціального працівника сучасності, об'єктом його впливу стають не тільки потребуючі допомоги, але і соціальна сфера в цілому.

Соціальна робота, яку виконує шляхетний соціальний працівник, є необхідною в сучасних політичних та економічних умовах соціальної структури українського суспільства. Шляхетність – сукупність особистісних якостей, зазвичай притаманних людині, яка походить зі знатного (благородного) роду, тобто аристократу, дворянину, і людині, яка отримувала спеціальне навчання і виховання, яке необхідне для несення відповідальності, що покладалася на неї через своє походження. В основному шляхетність пов'язана з поняттям індивіда про честь, для позначення якої нині часто використовується більш вузький термін – “почуття власної гідності”. Шляхетність – висока моральність, самовідданість і чесність, піднесеність мотивів поведінки людини. Під шляхетністю маються на увазі природні добрі прояви внутрішньої сутності людини, що не обумовлені якими-небудь законами, заборонами, правилами або розпорядженнями.

У конфуціанстві шляхетність розглядається як важливий етичний компонент. Піднесені мотиви поведінки людини не обов'язково пов'язані з релігіями. Загальні моральні й етичні принципи людства: доброта, співчуття, чистота моральних якостей, висока принциповість, великодушність, прагнення до справедливості тощо, існують незалежно від конкретних релігійних навчань і найчастіше є продуктом колективного життєвого досвіду тих чи інших суспільств.

Шляхетність соціального працівника має стати постійним станом душі, що сформувалася для безкорисливої допомоги взяти на себе обов'язки захисника людини. Совість, доброзичливість, ввічливість, порядність – основна складова шляхетності соціального працівника. “Совість і пам'ять – складові людської душі. Совість – зірка, яка освітлює життєвий шлях людини у світі, суспільстві, всесвіті. Не дай Бог загубити ту зірку, а також пам'ять, відчуття часу, історії, простору, загубити душу!” – писав В. Андреев.

Великий філософ Г. Сковорода писав: “Щастя можна знайти тільки в собі, а щоб його віднайти, треба пізнати себе!” “У серці є власні любов і тепло! Навчімося ж сіяти добро, а воно, будьте певні, повернеться сторицею – тоді світ стане добрішим і світлішим!” Отже, шляхетність – це риса, яка личить усім, але мало хто нею користується.

Технології, які можливо використати соціальному працівникові, управлінцю в соціальній сфері, щоб протиставити тимчасовості, зрівнянню та відсутності повноти життя – себе, себе як Людину-фахівця, свою повноту, свої орієнтири, свою творчість, подолати замкнутість, відкритись світові та самому собі, позбутися психології розбещеної дитини, стати дійсно дорослим і зрілим, словом, відродити шляхетність, аристократизм духу. Шляхетний соціальний працівник постійно в пошуці досконалості, особливо щодо подолання власних життєвих кризових ситуацій, саме тому це фахівець за покликанням. Справді шляхетна людина – це індивідуальність, яка перевищила “анонімну масу” і виділилась саме своїм зусиллям, діянням, вчинком, тобто ззовні виявила свій внутрішній світ, духовні потуги власного ества. Щоб дати, треба мати: для самореалізації необхідно володіти багатствами, які не здобудеш за гроші.

Шляхетність у соціальній сфері визначається вимогами, обов'язками, а не правами. Методи роботи шляхетного управлінця соціальної служби будуються не тільки на основі неупередженої оцінки колективу, їхніх інтелектуальних, етичних і персональних рис, співробітники повинні протидіяти всім проявам протекціонізму, корупційному делікту та дискримінації. Фахово будувати взаємини зі співробітниками на принципах справедливості, виявляти доброзичливість і підтримку своїм колегам, оцінювати кожного з них об'єктивно. Як керівник – має сприяти службовому зростанню підпорядкованих йому співробітників відповідно до їхньої кваліфікації та ставлення до праці. Він не перекладає на своїх співробітників виконання завдань, які повинен виконувати сам. Зобов'язаний обґрунтовувати, але не нав'язувати членам

колективу своє бачення проблеми. Докладати всіх зусиль для створення належної творчої атмосфери в колективі. Шляхетність дозволяє вирішити ситуації, бо здійснює особистий соціальний контроль, об'єднання навколо вкрай важливої мети формування гармонійно розвинутого українського суспільства.

На соціальну сферу впливає сучасна економічна та політична ситуація в країні: спад виробництва, зниження продуктивності праці, знецінення заощаджень населення внаслідок гіперінфляції, зниження реальної заробітної плати та пенсій, падіння рівня зайнятості, зростання безробіття. За таких умов населення деморалізується, тому діяльність соціальних працівників на сьогодні залишається вкрай перспективною, шляхетною, необхідною творчою діяльністю. Мета соціальної роботи в єдності народу, в повазі, праві кожного громадянина, навчити молоде покоління жити за моральними принципами, берегти та любити дім, країну, пам'ятати історію рідної землі та сім'ї.

Література

1. *Андрущенко В. П.* Сучасна соціальна філософія / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. – К. : Генеза, 1996. – 368 с.
2. *Локк Дж.* Сочинения : в 3-х т. / Дж. Локк. – М., 1988. Два трактата о правлении. – Т. 3. – 1988. – 668 с.
3. *Ницше Ф.* Генеалогия морали : сочинения в 2-х т. / Ф. Ницше. – М. : Мысль, 1990. Т. 2. – 1990. – 829 с.
4. *Сковорода Г. С.* Твори в 2-х томах / Г. С. Сковорода. – К. : АН УРСР, 1961. – Т. 1, 2.